

τὰ ὁποῖα ἔχουσιν οἱ νεώτεροι στρατοί. Ἄξιον ἰδίως σημειώσεως εἶναι τὸ βαθὺ θρησκευτικὸν αἰσθημα ὑπὸ τοῦ ὁποῖου ἐνεπνέοντο τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα τάγματα· τὸ αἰσθημα τοῦτο, εὐλαβῶς ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος ἐκδηλούμενον, ὑπῆρξεν ἐν τῶν κυριωτάτων στρηιγμάτων τοῦ στρατοῦ ἐκείνου ἐν ταῖς ποικίλαις καὶ μακραῖς δοκιμασίαις δι' ὧν διήλθε. Διότι ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα ἐδέησε νὰ πορευθῆ ἄλλοις, διὰ τῆς Βιθυνίας (1), εἰς Θοράκην, ὅπου δὲν ἔφθασεν εἰμὴ ἐντὸς ἐτέρων τεσσάρων μηνῶν. Τὸ δὲ πάντων θαυμαστότερον, καθ' ὅλην τὴν δωδεκάμηνον ταύτην πορείαν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἰς Κούναξα, καὶ ἀπὸ Κούναξα εἰς Τραπεζοῦντα, καὶ ἀπὸ Τραπεζοῦντα εἰς Θοράκην, ὁ στρατὸς οὗτος δὲν ἀπέβαλεν εἰμὴ τὸ ἡμισυ τῆς ἀρχικῆς δυνάμεως.

Ὁ Ξενοφῶν, ὅστις ἐπανῆλθε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρηκολούθησε μετὰ τινα ἔτη τὸν φίλον αὐτοῦ βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαον εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἣν οὗτος ἐπεχείρησε κατὰ τῶν Περσῶν, ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, φίλων τότε γενομένων τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ὄθεν ἀποκατεστάθη μετέπειτα εἰς κτῆμά τι οὐ μακρὰν τῆς Ὀλυμπίας, τὸ ὁποῖον εἴτε ἠγόρασεν εἴτε παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς δῶρον ἔλαβε καὶ ἐναυθῆ τε καὶ ἐν Κορινθῷ, ὅπου βραδύτερον ἔζησε καὶ ὅπου ἀπέθανεν ἐνενηκοντούτης τῷ 455, συνέταξε τὰς πλείστας τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅ, τι ἐξαιρέτως κατέστησεν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἡ ἡγεμονία ἐκείνη τῆς τῶν μυρίων καθόδου· καθόδου ἐνιαίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολεμικῆς τέχνης. Εὐάριθμος ἀνθρώπων ὄμιλος, εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας ὑπὸ ἑκατὸν μυριάδων βαρβάρων περιεστοιχισμένος, καὶ μηδεμίαν ἔχων παρ' οὐδενὸς νὰ ἐλπίσῃ βοήθειαν, καὶ εὐρεθεὶς αἰφνης ἄνευ ἡγεμόνων, καὶ οὐδὲν ἤττον κατορθώσας, ἐπὶ ὀκτῶ μηνῶν ἀδιακόπως σχεδὸν πορευόμενος καὶ μαχόμενος, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια μὲ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας· ὁποῖον καταπληκτικὸν θέαμα! Τί δὲ εἶναι πρὸς τὸ κατορθῶμα τοῦτο ἀντιπαραβαλλομένη ἢ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τοσοῦτο θρυληθεῖσα καθόδος τοῦ Μορῶ ἀνὰ μέσον τῆς Γερμανίας; ἢ τί καὶ αὐτὴ ἢ ἀπὸ τῆς Ρωσίας ἐπιστροφὴ τῶν Γάλλων, ἢ ἐπὶ τέλους εἰς πρᾶλυσίαν καὶ πανωλεθρίαν καταντήσασα; Καὶ τί λοιπὸν ἔλειπεν ἀπὸ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχε τοιοῦτους στρατιώτας, τοιοῦτους στρατηγούς τοιαύτην πειθαρχίαν, τοιαύτην ἠθικὴν ὑπεροχὴν, ἵνα κυριαρχήσῃ καὶ ὑλικῶς τοῦ κόσμου τοῦ ὁποῖου ἐπὶ τοσοῦτον ἠθικῶς ἐκυριάρχησεν; Ἄ! τί ἔλειπεν; Ἐλείπεν ὅτι, οὕτω πως ἐξέφρασεν ὁ Ἀριστοτέλης· «τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος. . . ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον, καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων μιᾶς τυγχάνον πολιτείας». Ἐλείπεν ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἢ πολιτικὴ ἐνότης, ἢς ἄνευ, ἐν τῷ πολιτικῷ τῶν ἐθνῶν βίῳ, ματαιοῦνται τὰ θαυμαστότερα τῶν προτερημάτων· ἢ πολιτικὴ ἐνότης, ἣν δὲν ἔπαυσαν ἐπιδιώκοντες οἱ προπάτορες ἡμῶν ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο ποτὲ νὰ ἐπιτύχωσι κατὰ τὴν πρώτην ταύτην τῆς ἱστορίας αὐτῶν περιόδου οὔτε διὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης οὔτε διὰ τῆς τῶν Θηβαίων ἡγεμονίας

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης. Ἡ ἡγεμονία αὕτη ὀλίγον μετὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς ἤρχισεν, ὡς προείπομεν, νὸ ἀκρωτηριάζεται διὰ τῆς παρακοῆς τῶν Κορινθίων, τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Θηβαίων, καὶ διὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχίας μετ' οὐ πολὺ δέ, ἔνεκα τῆς συνδρομῆς ἣν παρέσχεν εἰς τὸν Κύρον καὶ τῆς ἀποτυχίας τοῦ

(1) Ἀφοῦ δηλονότι ἀπὸ Τραπεζοῦντος διὰ ξηρᾶς προῆλθον μέχρι Κοινῶρων τῆς Παγλαγονίας, ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ πλοῖον ἀναθνήσκοντες ἔφθασαν εἰς Ἡράκλειαν τῆς Βιθυνίας, ὁπόθεν διαίρεθέντες, οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς οἱ δὲ διὰ θαλάσσης, ἀρίκοντο εἰς Χρυσόπολιν καὶ εἰς Βυζάντιον.

